

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра педагогіки та психології

Велитченко Л.К., Меленчук Н.І.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до організації самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
освітньо-професійної програми спеціальності 053 Психологія»
денної та заочної форм навчання

Одеса 2024

Рекомендовано навчально-методичною радою Міжнародного гуманітарного університету протокол № 1 від 30 серпня 2024 р.

Укладачі:

Велитченко Л.К. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Міжнародного гуманітарного університету.

Меленчук Н.І. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та психології Міжнародного гуманітарного університету.

Рецензенти:

Лефтеров В.О. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Міжнародного гуманітарного університету.

Бабчук О.Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Навчально-методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія психології» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійної програми спеціальності 053 «Психологія» денної та заочної форми навчання [Електронне видання]. Одеса: МГУ, 2024. 41 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Очікувані результати навчання.....	6
Тематичний зміст навчальної дисципліни.....	8
Структура навчальної дисципліни	13
Теми практичних занять та методичні рекомендації до підготовки.....	14
Завдання до самостійної роботи та методичні рекомендації до їх виконання	23
Приклад тестових завдань для самоперевірки	31
Питання до підсумкового контролю	33
Форми підсумкового контролю успішності здобувачів.....	37
Критерії оцінювання	38
Перелік рекомендованої літератури.....	40

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації з дисципліни «Експериментальна психологія» розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Дисципліна інтегрує базові знання студентів, набуті у попередніх курсах, і спрямована на формування фахових компетентностей, що відповідають сучасним вимогам до підготовки психологів. Основна увага приділяється вивченню методів планування, організації та проведення експериментів, а також аналізу, обробки й інтерпретації експериментальних даних, що становлять основу наукової практики у психології.

У методичних рекомендаціях запропоновано структуру дисципліни, включаючи тематику практичних робіт, а також завдання для самостійного опрацювання. Студенти матимуть змогу дослідити психічні явища, зрозуміти причини їх виникнення та рефлексувати умови застосування експериментальних методів у психології. Дисципліна базується на знаннях з загальної та диференціальної психології.

Метою дисципліни «Експериментальна психологія» є ознайомлення здобувачів із методологією психологічного експерименту, висвітлення особливостей планування, організації, проведення експериментального дослідження психіки, розгляд можливостей обробки та інтерпретації експериментальних даних.

Завдання:

- ознайомити здобувачів з принципами наукового мислення;
- сформулювати у здобувачів уявлення про наукові методи дослідження психіки;
- сформулювати навички планування та проведення експериментального психологічного дослідження;
- надати знання про структуру психологічного експерименту, його планування і процедури;
- ознайомити здобувачів з класичними експериментальними дослідженнями, проведеними в різних галузях психологічної науки;
- закріпити на практиці знання про організацію і планування психологічного дослідження.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» здобувачі повинні:

знати:

- історію розвитку експериментальної психології, методів психологічних досліджень;
- особливості застосування методів наукових психологічних пошуків;
- структуру психологічного дослідження;
- типи експериментів та їх особливості;
- методологічні основи дисципліни;
- види гіпотез і можливості їх перевірки в експерименті;
- особливості планування психологічного експерименту;
- зв'язок експериментальної психології з іншими галузями науки.

уміти:

- оперувати понятійно-категоріальним апаратом дисципліни;
- робити свідомий вибір методів дослідження для вибірки;
- планувати психологічне дослідження;
- орієнтуватись у психологічних явищах життя та визначати їх у якості незалежної та залежної експериментальної змінних;
- провести і проаналізувати пілотажне дослідження;
- визначати власний дослідницький статус;
- здійснити основне психологічне дослідження, проаналізувати і інтерпретувати результати;
- дотримувати етичних вимог при проведенні експериментального дослідження.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Процес вивчення навчальної дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК9. Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

Програмні результати навчання:

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно/письмово для фахівців і нефахівців.

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет, завдання та методологія експериментальної психології.

Роль експериментального дослідження психіки у здобутті наукових психологічних знань. Вплив основних напрямів психологічної науки на становлення і розвиток експериментальної психології. Біхевіоризм і експериментальна психологія (Б. Скіннер, Дж. Уотсон та ін.). Вплив гештальтпсихології на розвиток експериментальної психології (Е. Рубін, М. Вертгеймер та ін.). Психоаналіз і його вплив на експериментальну психологію (З. Фрейд, А. Адлер та ін.). Когнітивісти (Ж. Піаже, Дж. Брунер та ін.) і експериментальна психологія. Розвиток української експериментальної психології. Різні підходи до розуміння сутності експерименту і його структури (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн та ін.). Основні підходи до визначення предмета експериментальної психології на сучасному етапі. Загальне уявлення про методологію науки. Організація емпіричного дослідження психіки. Класифікація методів емпіричного дослідження психіки. Місце експерименту серед емпіричних методів психологічного дослідження. Принципи та переваги експерименту як методу психології порівняно зі спостереженням. Роль спостереження у психологічному експерименті. Проблеми експерименту в психології (етичність, штучність, ізоморфізм, проблема подвійної суб'єктності тощо). Розуміння експериментального методу в широкому і вузькому сенсі. Поняття експерименту, його відмінність від спостереження. Види психологічного експерименту по Г.Д. Пірьов: лабораторний (класичний, психометрія), природний, психолого-педагогічний (констатуючий, формуючий). Експеримент як маніпулювання змінними (Д. Кемпбелл). Ознаки експериментального психологічного дослідження (Р. С. Немов).

Тема 2. Експериментальне спілкування.

Експеримент як спільна діяльність досліджуваного та експериментатора. Основні чинники спілкування експериментатора і випробуваного, які можуть спотворювати результати експерименту (С. Розенцвейг). Ефект Розенталя (Пігмаліона). Типові помилки експериментатора при оцінці результатів діяльності випробовуваних

(Л. Бергер). Випробуваний: його діяльність в експерименті. Особистість випробуваного і ситуація психологічного експерименту. Мотивація поведінки випробуваного в експериментальній ситуації (М.Т Орн, Л.Б. Крістіансен і ін.). Особливості спілкування з дорослими піддослідними і випробуваними дітьми. Поведінкові прояви випробовуваних, які є артефактами. «Ефект плацебо», «Ефект Хоторна», «Ефект аудиторії», «Ефект Зайонца» Вплив ситуації експерименту на його результат. Спеціальні методичні прийоми контролю впливу особистості випробуваного і ефектів спілкування на результати експерименту метод «плацебо наосліп», метод обману, метод «прихованого» експерименту, метод незалежного вимірювання залежних параметрів, контроль сприйняття випробуваним ситуації. Комунікативні артефакти і засоби їх попередження. Експериментальна взаємодія. Етика психологічних досліджень. Академічна доброчесність у наукових дослідженнях.

Тема 3. Гіпотези у структурі психологічного дослідження.

Вимоги до формулювання наукових гіпотез у психологічному експерименті. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний. Види гіпотез у психологічному експерименті. Контргіпотеза і третя конкуруюча гіпотеза. Принцип фальсифікації і верифікації наукових гіпотез. Емпіричні гіпотези про феномен; про зв'язки між феноменами; про каузальні зв'язки тощо. Статистичні гіпотези. Гіпотеза про подібність (нуль-гіпотеза) і гіпотеза про відмінність. Статистичні рішення: помилки 1-го і 2-го роду та можливості їхньому запобіганню.

Тема 4. Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних.

Змінні та їх операціоналізація. Види змінних у експериментальному дослідженні психіки. Три види змінних: незалежні, залежні і додаткові. Типи незалежних змінних: ситуаційні, інструктивні і персональні. Види незалежних змінних. Проблема виміру змінних. Психологічні шкали. Міри центральної тенденції і мінливості як характеристики розподілу результатів виміру змінних. Емпіричні методи виміру змінних у психологічному експерименті. Міри зв'язку і міри відмінностей результатів у експериментальному дослідженні психіки. Способи фіксації змін залежної змінної в психологічному експерименті: безпосередній і відстрочений. Додаткові змінні, їх різновиди: зовнішні і внутрішні. Види змішувань змінних. Додаткові

змінні, їх різновиди: зовнішні і внутрішні. Ефект послідовності при маніпулюванні незалежною змінною. Способи контролю зовнішніх змінних: елімінація, створення константних умов, балансування, рандомізація.

Тема 5. Валідність експериментального дослідження психіки.

Сутність поняття «валідність експерименту». Мисленевий (бездоганний) експеримент як еталон валідності експерименту. Внутрішня валідність експерименту. Фактори, що порушують внутрішню валідність експерименту: фактор фону, фактор природного розвитку, фактор тестування, похибка вимірювання, статистична регресія, невипадковий відбір, відсіювання і ін. Зовнішня валідність експерименту. Фактори, що загрожують зовнішньої валідності експерименту (артефакти): реактивний ефект, ефект взаємодії відбору і впливу, фактор умов експерименту, фактор інтерференції впливів і ін. Контроль артефактів в експерименті. Фактори досягнення внутрішньої валідності (надійності) експерименту в психології. Фактори досягнення зовнішньої валідності експериментального дослідження психіки.

Стратегії відбору досліджуваних до вибірки. Техніки випадкового і стратометричного відбору. Проблеми використання природних груп у психологічному експерименті. Поняття експериментальної вибірки. Основні вимоги до вибірки: репрезентативність і адекватність. Проблема чисельності експериментальної вибірки. Критерії формування вибірки випробовуваних: змістовний критерій, критерій еквівалентності випробовуваних, критерій репрезентативності. Стратегії відбору випробовуваних з популяції: випадкова стратегія, стратометричний відбір, репрезентативне і наближене моделювання. Процедура підбору еквівалентних груп. Різновиди конструювання експериментальних груп.

Тема 6. Плани експериментального дослідження.

Змістовне планування і вибір типу експерименту. Основна логічна схема експериментального психологічного дослідження. Поняття контрольної і експериментальної груп. Критерії класифікації експериментальних планів. Плани істинних експериментів (Д. Кемпбелл). Експериментальні плани для однієї незалежної змінної: план для двох рандомізованих груп з тестуванням після впливу (Р.А. Фішер); план для двох рандомізованих груп з попереднім і підсумковим тестуванням; план Соломона для чотирьох груп.

Плани для однієї незалежної змінної і декількох груп. Плани для однієї незалежної змінної і декількох груп: план для трьох груп і трьох рівнів незалежної змінної; прості «системні експериментальні плани». Факторні плани. Поняття факторного експерименту. Варіанти факторних планів. Доекспериментальні плани: аналіз поодинокого випадку, попереднє і підсумкове тестування на одній групі, порівняння статистичних груп. Плани експериментів для нееквівалентних груп. Плани ex-post-facto. Квазіекспериментальне дослідження. Типи квазіекспериментальних планів: плани експериментів для нееквівалентних груп; плани дискретних тимчасових серій.

Тема 7. Обробка результатів психологічного вимірювання (кількісний і якісний аналіз).

Кількісні (математико-статистичні) методи обробки експериментальних даних. Первинна статистична обробка: упорядкування, ранжування, угруповання, подання у табличному вигляді; наочне представлення даних у вигляді графіків і діаграм. Вторинна статистична обробка: висунування статистичних гіпотез, підготовка даних для застосування статистичних методів. Залежність вибору коефіцієнта кореляції від виду психологічних шкал. Параметричні і непараметричні коефіцієнти кореляції. Рівень значущості. Види зв'язку в кореляційних дослідженнях. Деякі методи статистичного аналізу даних при вторинній обробці: дисперсійний аналіз, факторний аналіз, регресійний аналіз.

Якісні (описові, змістовні) методи, первинний аналіз (виділення і розгляд кожного окремого випадку), первинний синтез (встановлення зв'язків між даними первинного аналізу та висунутої гіпотезою), вторинний аналіз (виділення стійко повторюваних фактів), вторинний синтез (об'єднання цих фактів, зіставлення з гіпотезою і знаходження існуючих закономірностей) Методи інтерпретації експериментальних даних: генетичний і структурний. Поняття достовірного і артефактного виведення. Основні джерела артефактних висновків. Психологічний редукціонізм. Висновки психологічного дослідження і включення результатів в систему знань.

Тема 8. Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів.

Загальна характеристика етапів психологічного експерименту. Представлення результатів експериментів. Поняття про інтерпретацію результатів експерименту. Складові інтерпретації експериментальних результатів. Поняття про науковий стиль. Типи психологічного пояснення в експерименті. Проблема пояснення і узагальнення результатів дослідження. Типові помилки узагальнення експериментальних даних. Інтерпретація - негативного результату експерименту. Основні вимоги до мови наукового звіту. Основні правила надання інформації про учасників експериментів. Структура та оформлення письмового наукового звіту. Варіанти текстового представлення результатів дослідження. Вимоги до виступів з представлення результатів наукового дослідження. Наочнографічне представлення результатів досліджень. Аналіз звітів експериментального дослідження психіки (за статтями в наукових виданнях).

Тема 9. Етика експериментального дослідження.

Поняття етики в експериментальній психології. Етичні принципи досліджень за участю людей: планування досліджень, відповідальність, відповідність законам і стандартам, дозвіл інститутів на проведення досліджень. Перевірка добровільності участі досліджуваних: розподіл обов'язків, обізнане згоду на участь в дослідженні, відсутність необхідності в присвяченому злагоді, містифікація в дослідженнях. Етичні засади досліджень за участю тварин: обґрунтування досліджень, турбота про тварин, використання тварин в освітніх цілях. Основні принципи, що визначають етичне ставлення до учасників експерименту в ході проведення дослідницьких робіт.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
Тема 1. Предмет, завдання та методологія експериментальної психології.	10	2	4	4	10	2	-	8
Тема 2. Експериментальне спілкування.	10	2	2	6	10	-	2	8
Тема 3. Гіпотези у структурі психологічного дослідження	10	2	2	6	10	-	-	10
Тема 4. Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних.	10	2	4	4	10	-	-	10
Тема 5. Валідність експериментального дослідження психіки.	10	2	2	6	10	-	-	10
Тема 6. Плани експериментального дослідження.	10	2	4	4	10	-	2	8
Тема 7. Обробка результатів психологічного вимірювання (кількісний і якісний аналіз).	10	-	4	6	10	2	-	8
Тема 8. Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів.	10	2	2	6	10	-	2	8
Тема 9. Етика експериментального дослідження.	10	-	4	6	10	-	-	-
Усього годин	90	14	28	48	90	4	6	80
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ - ЕКЗАМЕН								

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ

Тема 1. Предмет, завдання та методологія експериментальної психології.

Питання до тем практичного заняття

1. Предмет та завдання експериментальної психології. Розвиток уявлень про предмет експериментальної психології.
2. Становлення експериментальної психології як самостійної науки. Психологічні дослідження в експериментальних лабораторіях (Г. Гельмгольц, Е. Вебер, Г. Фехнер, В. Вундт, Г. Еббінгауз, І. М. Сеченов).
3. Експериментальні дослідження класиків української психології (К. Твардовський, М. Ланге, В. Запорожець, П. Ковалевський).
4. Методологічні принципи експериментальної психології.

Питання для самоконтролю:

1. Проаналізуйте розвиток уявлень про предмет експериментальної психології.
2. Назвіть учених-психологів та опишіть їх внесок у становлення експериментальної психології.
3. Проаналізуйте розвиток експериментальної психології в Україні.
4. Наведіть класифікацію методів емпіричного дослідження психіки.
5. Розкрийте сутність теоретичних методів психологічного дослідження та наведіть приклади їх практичного застосування.
6. Яке займає місце експеримент серед емпіричних методів психологічного дослідження? Назвіть переваги експерименту як методу психології порівняно із спостереженням.

Тематика для обговорення

Експериментальні дослідження у віковій психології. Теорія прихильності Джона Боулбі.

Література:

1. Галян І. М., Галян О. І. Експериментальна психологія: підручник. Львів: СТОЛОМ. 2023. 360 с.
2. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.

Тема 2. Експериментальне спілкування.

Питання до тем практичного заняття

1. Експеримент як спільнадіяльність досліджуваного та експериментатора.
2. Психологічні проблеми експериментального спілкування.
3. Комунікативні артефакти і засоби їх попередження.
4. Експериментальна взаємодія. Етика психологічних досліджень.
5. Академічна доброчесність у наукових дослідженнях.
6. Відповідальність експериментатора.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте потенційні етичні дилеми при проведенні психологічних експериментів.
2. Назвіть основні етичні принципи взаємодії дослідника з учасниками експерименту.
3. Охарактеризуйте принцип об'єктивності в психологічних дослідженнях та механізми його забезпечення.
4. Надайте визначення поняття «академічна доброчесність» та розкрийте його складові.
5. Поясніть походження та значення поняття артефакту у психологічному експерименті.
6. Назвіть та охарактеризуйте основні ефекти, пов'язані з мотивацією випробуваного.
7. У чому проявляється ефект Пігмаліона в психологічному експерименті?
8. Способи контролю джерел артефактів у психологічному експерименті.
9. Як прагнення до позитивної самопрезентації може впливати на результати психологічного експерименту?

Тематика для обговорення

Етичні аспекти досліджень у віковій психології. Експеримент Маленький Альберт.

Література:

1. Експериментальна психологія: курс лекцій / уклад. О. Романенко. Київ: Нац. акад, внутр, справ, 2017. 146 с.
2. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 360 с.

Тема 3. Гіпотези у структурі психологічного дослідження

Питання до тем практичного заняття

1. Поняття про гіпотезу в науковому дослідженні психіки. Вимоги до формулювання наукових гіпотез у психологічному експерименті.
2. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний.
3. Види гіпотез у психологічному експерименті. Контргіпотеза і третя конкуруюча гіпотеза.
4. Принцип фальсифікації і верифікації наукових гіпотез. Емпіричні гіпотези про феномен; про зв'язки між феноменами; про каузальні зв'язки тощо.
5. Статистичні гіпотези. Гіпотеза про подібність (нуль-гіпотеза) і гіпотеза про відмінність. Статистичні рішення: помилки 1-го і 2-го роду та можливості їхньому запобіганню.

Питання для самоконтролю:

1. Що означає перевірка гіпотези за допомогою принципів верифікації та фальсифікації?
2. Охарактеризуйте види експериментальних гіпотез та наведіть приклади кожного виду.
3. Що таке статистична гіпотеза, в чому її призначення в експериментальному дослідженні?
4. Чим відрізняється експериментальна гіпотеза від статистичної, і яка їх роль у дослідженні?

Тематика для обговорення

Експериментальні дослідження у віковій психології. Експерименти Бошарда і Ліккена.

Література:

1. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Методика та організація наукових досліджень в психології. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
2. Галян І. М., Галян О. І. Експериментальна психологія: підручник. Львів: СТОЛОМ. 2023. 360 с.
3. Гуриніна О. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.
4. Горбунова В. В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: навчальний посібник. К.: «ВД «Професіонал», 2007. 208 с.

Тема 4. Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних.

Питання до тем практичного заняття

1. Поняття змінної у психологічному експерименті.
2. Незалежна, залежна та сторонні змінні. Взаємовідносини між змінними. Способи контролю експериментальних змінних.
3. Психологічні шкали.
4. Міри зв'язку і міри відмінностей результатів у експериментальному дослідженні психіки.
5. Види оціночних шкал, що використовуються у психологічному дослідженні.
6. Обмеження та переваги різних оціночних шкал.

Питання для самоконтролю:

1. Які види змінних виділяються у психологічному експерименті? Опишіть їхні основні характеристики.
2. Що таке незалежна змінна? Які способи її організації існують у психологічних дослідженнях?
3. Чому важливо контролювати додаткові (побічні) змінні? Назвіть основні способи їх контролю.
4. Які типи залежності можуть існувати між незалежною та залежною змінними? Наведіть приклади.
5. Як сенситивність залежної змінної впливає на якість експерименту? Що таке «ефект стелі» та «ефект підлоги»?
6. Проаналізуйте типи шкал та особливості їх застосування у психодіагностиці. Які шкали найчастіше використовуються у психодіагностичних методиках? Які математичні операції можна виконувати з числами в кожній з чотирьох шкал?

Тематика для обговорення

Експериментальні дослідження у соціальній психології. Експеримент з конформізму Аша.

Література:

1. Галян І. М., Галян О. І. Експериментальна психологія: підручник. Львів: СТОЛОМ. 2023. 360 с.
2. Гуриніна О. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім "Персонал"», 2018. 206 с.
3. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: навчальний посібник. К.: Каравела, 2012. 328 с.

Тема 5. Валідність експериментального дослідження психіки.

Питання до тем практичного заняття

1. Експеримент та його валідність.
2. Фактори, що загрожують валідності експерименту.
3. Способи контролю валідності експерименту.
4. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка.
5. Репрезентативність вибірки.
6. Стратегії відбору досліджуваних у вибірку.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке валідність експерименту, і чому вона є ключовою характеристикою дослідження?
2. Розкрийте сутність різних видів валідності експерименту.
3. Внутрішня валідність та фактори, що їй загрожують.
4. Зовнішня валідність та фактори, що їй загрожують.
5. Інші види валідності. Наведіть приклади.
6. Що таке генеральна сукупність?
7. Як формувати репрезентативну вибірку для психологічних досліджень?
8. Які основні стратегії відбору досліджуваних у вибірку?

Тематика для обговорення

Експериментальні дослідження у загальній психології. Експерименти Холмса і Рейха (стрес).

Література:

1. Боснюк В. Ф. Математичні методи в психології: курс лекцій. Мультимедійне навчальне видання. Х.: НУЦЗУ, 2020. 141 с.
2. Гуриніна О. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал» ,2018.206 с.
3. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 360 с.
4. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: навчальний посібник. К.: Каравела, 2012. 328 с.

Тема 6. Плани експериментального дослідження.

Питання до тем практичного заняття

1. Класифікаційна схема експериментальних планів.
2. Доекспериментальні плани, їх типологія та особливості застосування.
3. Квазіекспериментальні плани, їх типологія та особливості застосування.
4. Поняття про експериментальні плани та їх класифікація.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні типи експериментальних планів за Кемпбелом?
2. Критерії класифікації експериментальних планів?
3. У чому відмінність доекспериментальних та квазіекспериментальних планів?
4. Поясніть, що таке плани «ex-post-facto» та в чому особливість їх застосування.
5. Які переваги експериментальних планів?

Тематика для обговорення

Експериментальні дослідження у загальній психології. Експерименти Розенцвейга, Беннета і Даймонда.

Література:

1. Бондарчук О. І. Експериментальна психологія: курс лекцій/ О.І. Бондарчук. К.: МАУП, 2003. 120 с.
2. Галян І. М., Галян О. І. Експериментальна психологія: підручник. Львів: СТОЛОМ. 2023. 360 с.
3. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
4. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. К.: Знання, 2017. 310 с.

Тема 7. Обробка результатів психологічного вимірювання (кількісний і якісний аналіз)

Питання до тем практичного заняття

1. Методи аналізу результатів експериментів як перевірка статистичних гіпотез про відмінності груп. Рівень статистичної значущості. Параметричні і непараметричні методи.
2. Кореляційний підхід у психологічних дослідженнях. Типи кореляційних досліджень.
3. Можливі інтерпретації кореляційних зв'язків між змінними.
4. Якісний аналіз даних. Інтерпретація даних у якісному аналізі.

Питання для самоконтролю:

1. Яка роль Френсіса Гальтона в розвитку кореляційних досліджень?
2. Яка основна мета кореляційного дослідження?
3. В якому числовому діапазоні може варіювати коефіцієнт кореляції?
4. Види зв'язку в кореляційних дослідженнях.
5. Що таке якісний аналіз даних?
6. Розкрийте сутність методу «асів» і методу «профілів».

Тематика для обговорення

Експериментальні дослідження у соціальній психології. Експерименти Стенлі Мілгрема.

Література:

1. Бірта Г.О. Методологія і організація наукових досліджень. Навч. посіб. Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
2. Боснюк В. Ф. Математичні методи в психології: курс лекцій. Мультимедійне навчальне видання. Х.: НУЦЗУ, 2020. 141 с.
3. Важинський С.Е., Щербак Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
4. Галян І. М., Галян О. І. Експериментальна психологія: підручник. Львів: СТОЛОМ. 2023. 360 с.
5. Климчук В.О. Математичні методи у психології. Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей. К.: Освіта України. 2009. 288 с.

Тема 8. Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів.

Питання до тем практичного заняття

1. Етапи та складові інтерпретації експериментальних результатів.
2. Проблема узагальнення та представлення результатів дослідження;
3. Структура експериментального звіту.
4. Академічний стиль в наукових психологічних текстах.
5. Узагальнення наукових і експериментальних даних.
6. Форми відображення результатів наукового дослідження: повідомлення, доповіді, тези, статті тощо.
7. Поняття про візуалізацію результатів психологічного дослідження.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні етапи інтерпретації експериментальних результатів?
2. Як забезпечити об'єктивність інтерпретації результатів?
3. Які труднощі виникають при узагальненні експериментальних даних?
4. Які рекомендації щодо оформлення висновків у звіті?
5. Які особливості академічного стилю слід враховувати при написанні наукових текстів?
6. Які мовні засоби найбільш доречні для наукових психологічних текстів?
7. Чим відрізняється кількісне узагальнення від якісного?
8. Які основні форми представлення наукових результатів ви знаєте?
9. Чим відрізняється наукова стаття від тез доповіді?
10. Які методи візуалізації найчастіше використовуються у психологічних дослідженнях?
11. Які вимоги до оформлення графіків, таблиць та діаграм?
12. Як забезпечити зрозумілість та інформативність візуалізації?

Тематика для обговорення

Експериментальні дослідження у соціальній психології. Тюремний експеримент Ф. Зімбардо.

Література:

1. Важинський С.Е., Щербак Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 360 с.

Тема 9. Етика експериментального дослідження.

Питання до тем практичного заняття

1. Поняття етики в експериментальній психології.
2. Етичні принципи досліджень за участю людей.
3. Перевірка добровільності участі досліджуваних.
4. Етичні засади досліджень за участю тварин.
5. Основні принципи, що визначають етичне ставлення до учасників експерименту в ході проведення дослідницьких робіт.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке етика в експериментальній психології?
2. Які основні етичні питання виникають при проведенні експериментальних досліджень у психології?
3. Які основні етичні принципи необхідно враховувати при проведенні досліджень за участю людей?
4. Що таке інформована згода, і як вона реалізується на практиці?
5. Як забезпечується конфіденційність даних учасників дослідження?
6. Якими способами можна переконатися у добровільності участі досліджуваних?
7. Як дослідник повинен діяти, якщо учасник хоче припинити свою участь у дослідженні?
8. Які етичні вимоги ставляться до проведення досліджень за участю тварин?
9. Як забезпечується гуманність під час експериментів з тваринами?
10. Як дотримання етичних принципів сприяє науковій цінності експерименту?

Тематика для обговорення

Експериментальні дослідження у соціальній психології. Навчена безпорадність.

Література:

1. Копець Л., Класичні експерименти в психології, навч. посіб., Видавництво: Києво – Могилянська академія, Київ, 2010, 283 с.
2. Кравчук С.Л. Експериментальна психологія: теорія і практика психологічного експерименту: підручник. 2018. 287 с.
3. Мещанова Г. Соціально-психологічне дослідження особистості: теоретико-методологічний аспект. Т.: Економічна думка, 2004. 86 с.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Тема 1. Предмет, завдання та методологія експериментальної психології.

Завдання 1. Подати в хронологічній таблиці характеристику періодів та етапів становлення експериментальної психології.

Дата	Представники	Характеристика
I період. Передумови виникнення		
II період. Донауковий		
III період. Науковий		
IV період. Сучасний 1 етап 2 етап		

Завдання 2. Скласти схему «Види наукових досліджень»

Завдання 3. Розробити власну анкету на будь-яку тему з урахуванням вимог до використання даного методу дослідження. Проведіть анкетування групи студентів, проаналізуйте результати, застосовуючи кількісні методи дослідження. Зробіть висновки і підготуйте рекомендації щодо поліпшення стану обраної Вами теми. Опишіть результати дослідження. Занесіть все в протокол.

Завдання 4. Підготувати доповіді (презентації):

- Внесок основних напрямів психологічної науки в становлення і розвиток експерименту в психології.
- Історія розвитку зарубіжної експериментальної психології наприкінці IX та на початку XX століть.
- Історія розвитку вітчизняної експериментальної психології наприкінці IX та на початку XX століть.

- Особливості експериментального підходу в вітчизняній психології.
- Основні тенденції розвитку сучасної експериментальної психології. Специфіка планування і проведення соціального експерименту.
- Вербально-комунікативні методи: бесіда; інтерв'ю.
- «Архівний» метод або аналіз продуктів діяльності (праксіметричний метод). Техніка контент-аналізу як різновиду архівного методу.

Тема 2. Експериментальне спілкування.

Завдання 1. Скласти таблицю «Комп'ютерне дослідження: переваги і недоліки».

Завдання 2. Визначте вид спостереження.

Приклад. У 60-ті роки ХХ ст. Джейн Гудолл вивчала особливості життя диких шимпанзе. В процесі досліджень спостерігач зазвичай тихо сиділа у чагарниках, поки об'єкти, звикнувши до неї, не переставали звертати уваги на дивну глядачку і не поверталися до нормального способу дій. При цьому в кількох випадках були зафіксовані на плівку епізоди, які свідчать про те, що шимпанзе використовують і навіть виготовляють знаряддя праці. Зокрема, очистивши від листя прутик, вони повільно опускали «вудку» всередину термітника. Комах, що вчепилися в чужорідний предмет, витягали наверх і поїдали хитромудрі ловці... .

Завдання 3. Підготувати доповіді (презентації):

- Поняття артефактний експеримент і артефактний висновок.
- Типові помилки дослідження: чи можна їх уникнути?
- Правильне поводження з досліджуваним: що входить в це поняття?
- Добровільність участі досліджуваних як аспект суб'єктності.

Відповідальність експериментатора: типи і рівні.

Тема 3. Гіпотези у структурі психологічного дослідження.

Завдання 1. Підготувати відповіді на запитання:

1. Розвиток гіпотез в науковому дослідженні
2. Характеристики наукової гіпотези
3. Основні правила висунення і перевірки гіпотез

Завдання 2. В науці виділяють два основних джерела гіпотез – на основі цілеспрямованого і випадкового спостереження поведінки і на основі теорій.

Відомий вчений Р. Дж. Стернберг зазначав: «Усі (або майже усі) мої ідеї виникли зі спостереження за людьми: за собою, за студентами, з якими я працюю, за моїми дітьми, за моїми відносинами з людьми, за відносинами інших людей, тощо. Справа в тому, що в психології немає кращого джерела даних, ніж люди навколо вас. Я завжди вважав, що книги, лекції або лабораторна робота не більше сприяють формуванню ідей, ніж живий досвід».

У вигляді есе проаналізуйте, які власні ідеї могли б послужити основою для будь-якого дослідження? Наведіть приклади класичних експериментів, розробка яких спиралася на результати спостереження.

Завдання 3. Ознайомтесь з прикладами експериментів. Виявіть допущені помилки. Конкретизуйте дані помилки. Запропонуйте способи їх вирішення.

Опис експериментів

Експеримент №1: Студент-психолог вирішив перевірити гіпотезу: високий рівень дратівливості в більшій мірі сприяє розв'язанню простої задачі та в меншій мірі сприяє розв'язанню складної задачі.

18 осіб (3 чоловіків та 15 жінок), що мали високий рівень дратівливості, та 31 особи (12 чоловіків та 19 жінок), що мали низький рівень дратівливості, отримали по 5 простих задач. Реєструвався час, який був необхідний для їх розв'язання. Група з високим рівнем дратівливості розв'язала задачі швидше, ніж інша група. Дослідник зробив висновок, що гіпотеза підтвердилась.

Експеримент № 2:

Студент-психолог вирішив показати в експериментальному дослідженні, що наявність перешкоди призводить до агресивної поведінки.

Піддослідні (молоді чоловіки - 45 осіб) були розподілені на 2 групи. Для кожної групи була створена одна з двох ситуацій:

1) Пропонувалось розв'язати задачу, яка в дійсності не мала розв'язання. Поруч знаходився інший студент (помічник експериментатора).

2) Пропонувалось розв'язати задачу, що має розв'язання. Але інший студент (помічник експериментатора) намагався заважати піддослідному під час розв'язання задачі.

Після цього кожному піддослідному пропонувалось зіграти роль вчителя для другого студента (помічника експериментатора), якому пропонувалось розв'язати 4 задачі. Вчитель повинен був винагороджувати учня оцінкою за 5-

бальною шкалою за правильне виконання завдання та карати його, даючи штраф від 1 до 7 балів. В основному учасники експериментів, що пройшли через ситуацію № 2 штрафували “учня” більше, ніж ті, що пройшли через ситуацію № 1.

Завдання 4. Підготувати доповіді (презентації):

- Система гіпотез в експериментальному дослідженні. Джерела гіпотез.
- Принцип фальсифікованості та верифікованості наукової гіпотези.
- Вимоги до формулювання гіпотез. Основні ознаки правильної гіпотези.
- Експериментальна гіпотеза та її особливості. Види експериментальних гіпотез.
- Контргіпотеза і треті конкуруюча гіпотеза в психологічному експерименті.
- Статистичні гіпотези. Помилки 1-го і 2-го роду при перевірці статистичних гіпотез, асиметрія висновків на основі експериментальних результатів.
- Нуль-гіпотеза і значущі результати дослідження. Умови відхилення нуль-гіпотези

Тема 4. Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних.

Завдання 1. Скласти і заповнити таблицю «Види змінних в експериментальному дослідженні психіки», вказуючи змістовну характеристику та її прояви.

Назва змінної	Зміст	Прояви

Завдання 2. Виберіть будь-яке дослідження в психологічному експерименті, яке Ви самостійно будете проводити. Опишіть свої дії з підготовки до цього. Опишіть основні етапи психологічного дослідження, виходячи з ролі експериментатора. Яким чином Ви плануєте дослідження? Яка гіпотеза Вашого дослідження? Визначити залежну і незалежну змінні індивідуального емпіричного дослідження. Які методи виміру змінних у психологічному експерименті Ви плануєте використовувати?

Завдання 3. Сплануйте дослідження, присвячене проблемі встановлення характеру впливу страху та стресу на афіліаційну поведінку суб'єкта.

1. Запропонуйте гіпотезу дослідження.
2. Визначте незалежні та залежні змінні

Завдання 4. Підготувати доповіді (презентації):

- Поняття незалежна змінна і її функціональний контроль.
- Специфічна роль додаткових змінних.
- Відмінності одиничної і комплексної змінної.
- Вимірювання змінних і психологічні шкали.

Тема 5. Валідність експериментального дослідження психіки.

Завдання 1. Опираючись на основні поняття: валідність, зовнішня валідність, її різновиди: екологічна валідність, змістовна валідність, критеріальна валідність, внутрішня валідність, її різновиди: конструктивна валідність, операційна валідність, генеральна сукупність, популяція, експериментальна вибірка, рандомізація, надійність експерименту, репрезентативність, генеральна сукупність, популяція, експериментальна вибірка, рандомізація, надійність експерименту, репрезентативність

Дати письмові відповіді на питання:

- Що таке вибірка?
- Що таке репрезентативність?
- Що означає змістовний критерій формування вибірки?
- Що означає критерій еквівалентності випробувань?
- Що означає випадкова стратегія відбору досліджуваних з популяції?
- Що означає стратометричний відбір?
- Що таке експериментальна група досліджуваних?

Завдання 2. Сформулюйте своє ставлення до проблеми екологічної валідності даних, отриманих експериментальним шляхом.

Завдання 3. Підготувати доповіді (презентації):

- Формування вибірки і розподіл досліджуваних за групами.
- Процедура підбору еквівалентних груп.
- Різновиди конструювання експериментальних груп.

Тема 6. Плани експериментального дослідження

Завдання 1. Провести аналіз переваг і недоліків планів психологічного експерименту. Скласти таблицю «Переваги та недоліки планів експериментального дослідження»

Міжгруповий план	
Переваги	Недоліки

Завдання 2. Проаналізуйте план описаного нижче експерименту. Якщо, на вашу думку, в його плануванні допущені помилки, вкажіть, в чому конкретно вони полягають, і запропонуйте свій варіант побудови експерименту.

Опис експерименту:

Викладач психології вирішив перевірити ефективність проблемного навчання. З цією метою в якості експериментальних були взяті дві групи студентів першого курсу психологічного факультету, контрольних - дві групи студентів-філологів першого курсу того ж університету. На практичних та семінарських заняттях перших двох груп викладач широко застосовував проблемні ситуації, в двох контрольних заняття проводилися традиційним способом. В кінці семестру викладач за допомогою спеціальних тестів діагностував особливості розумових процесів студентів у всіх чотирьох групах. Виявилося, що у студентів експериментальних груп були більш високі результати за тестами. Крім того, вони отримали і більш високі оцінки на іспитах по психології. Викладач зробив висновок, що проблемне навчання більш ефективне.

Завдання 3. Підготувати доповіді (презентації):

- Види доекспериментальних планів за Д. Кемпбеллом
- Перспективи розвитку експерименту: багатовимірний експеримент, диференційно-психологічний експеримент, кроскультурне дослідження
- Планування за методом часових серій
- Плани для незалежної змінної

Тема 7. Обробка результатів психологічного вимірювання (кількісний і якісний аналіз).

Завдання 1. Підготувати відповіді на питання

- Етапи та складові інтерпретації експериментальних результатів
- Засоби опрацювання даних експериментального дослідження психіки
- Типи психологічного пояснення в експерименті
- Проблема узагальнення та представлення результатів дослідження
- Структура експериментального звіту. Академічний стиль в наукових психологічних текстах.

Завдання 2. Скласти схему «Результати емпіричного дослідження»

Завдання 3. Підготувати доповіді (презентації):

- Лонгітюдне кореляційне дослідження.
- Галузі застосування кореляційних досліджень.
- Особливості складання висновків при проведенні кореляційного дослідження.
- Проблема недостовірності (артефактності) висновків наукового дослідження.
- Джерела артефактних висновків.
- Мова та стиль наукової роботи.
- Комп'ютерна обробка результатів психологічних експериментів

Тема 8. Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів.

Завдання 1. Підготувати результати індивідуального дослідження для презентації.

Завдання 2. Написати приклад висновку про підтвердження або заперечення гіпотези.

Тема 9. Етика експериментального дослідження.

Завдання 1. Ознайомтесь з етичним кодексом психолога та визначить етичні принципи проведення дослідження на людині.

Завдання 2. Підготувати відповіді на питання

- Чому в психологічних дослідженнях іноді використовують містифікацію? Як використання містифікації узгоджується з ідеєю обізнаної згоди? Наведіть приклади.
- В чому полягає сутність поняття «дебрифінг» в контексті етики психологічного дослідження. Які головні цілі дебрифінгу.

Завдання 3. Підготувати доповіді (презентації):

- Значимість публікації результатів експериментів для розвитку психології.
- Наукове шахрайство: плагіат, фальсифікація даних
- Етичні принципи досліджень за участю людей.
- Типи досліджуваних, мотивація участі в експерименті. Методи контролю впливу особистості випробуваного на експеримент

ПРИКЛАД ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

з навчальної дисципліни «Експериментальна психологія»

Засновником експериментальної психології, на думку П.Фреса, можна вважати:

- 1) Густава Фехнера;
- 2) Лайонела Терстоуна;
- 3) Вільгельма Вундта;
- 4) Альфреда Біне.

Змінні, які вимірює експериментатор, називають:

- 1) незалежною змінною;
- 2) залежною змінною;
- 3) побічною змінною;
- 4) додатковою змінною

Вибірка, яка передбачає ступінь адекватності характеристик досліджуваних відповідним характеристикам популяції, на яких планується поширити експериментальні результати:

- 1) рівномірна;
- 2) залежна;
- 3) репрезентативна;
- 4) незалежна.

За змістом гіпотези можна поділити на:

- 1) причини зв'язку між явищами;
- 2) гіпотези, які формуються для перевірки теорій або моделей;
- 3) гіпотези, які формуються безвідносно до будь-якої теорії або моделей;
- 4) гіпотези причинного зв'язку.

За допомогою якої дослідницької стратегії можна встановити причинно-наслідковий зв'язок між явищами?

- 1) описової;
- 2) кореляційної;
- 3) маніпулятивної;
- 4) нормативної.

Тест - це:

- 1) спеціально розроблені завдання і проблемні ситуації, використання яких в результаті кількісної та якісної оцінки може стати показником розвитку певних психічних якостей, властивостей особистості;
- 2) підхід за допомогою якого розглядається суб'єкт;
- 3) сукупність методів які застосовуються в певній галузі;
- 4) спеціально розроблені проблемні ситуації, використання яких в результаті якісної оцінки може стати показником розвитку певних психічних якостей, властивостей особистості.

За направленістю розрізняють наступні види кореляції:

- 1) позитивна, від'ємна;
- 2) прямолінійна, криволінійна;
- 3) повна досконала кореляція, часткова кореляція;
- 4) суцільна, вибіркова кореляція.

Який тип шкалювання передбачає відображення емпіричної множини у формальну при взаємній невідповідності між структурами цих множин?

- 1) об'єктивне шкалювання;
- 2) пряме шкалювання;
- 3) одномірне шкалювання;
- 4) багатомірне шкалювання.

Яка з груп методів обробки даних дозволяє виявити найбільш суттєві сторони об'єктів, які вивчаються?

- 1) якісні методи;
- 2) кількісні методи;
- 3) інтерпретаційні підходи;
- 4) фундаментальні підходи.

Висновки з квазіекспериментального дослідження більш валідні, якщо:

- 1) воно краще наближене до польових умов;
- 2) більше побічних змінних охоплено статистичним контролем;
- 3) воно більш наближене до істинного експерименту;
- 4) зменшена вірогідність інших інтерпретацій зв'язку.

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

з дисципліни «Експериментальна психологія»

1. Наука як форма і спосіб пізнання, її відмінні риси та відмінності від псевдонауки.
2. Предмет, завдання, принципи і проблеми експериментальної психології
3. Фундаментальні ідеї природничо наукової традиції в психології. Номотетичний підхід.
4. Фундаментальні ідеї культурно-історичної традиції в психології. Ідеографічний підхід та ідеї В. Дільтея і Е. Гуссерля.
5. Роль фізіології в становленні експериментального методу в психології. Дослідження Е. Вебера і Г. Фехнера.
6. Розвиток експериментальної психології: внесок В. Вундта і Г. Еббінгауза.
7. Розвиток експериментальної психології: внесок Ф. Гальтона і Д. Кеттела
8. Українська психологічна школа. Відкриття експериментальних психологічних лабораторій.
9. Використання експериментального методу дослідження психіки в роботах Г. Костюка, С. Максименка.
10. Становлення експериментальної психології (І. М. Сеченов, Г. І. Челпанов та ін.).
11. Основні принципи на яких ґрунтується методологія експериментальної психології
12. Поняття про методологію, метод, методику.
13. Місце експерименту в дослідженні психічної реальності. Сутність експериментального дослідження психіки.
14. Принципи експериментального дослідження психіки. Загальна характеристика емпіричних методів дослідження психіки.
15. Бездоганний експеримент. Основні ознаки. Відношення до реального експерименту.
16. Теорія та її види. Наукова проблема встановлення наукової проблеми.
17. Комунікативні артефакти в експериментальному дослідженні психіки.
18. Засоби запобігання комунікативних артефактів в експериментальному дослідженні психіки.
19. Експериментатор: його особистість та діяльність в експерименті.
20. Методи контролю впливу експериментатора в дослідженні.
21. Досліджуваний: його діяльність в експерименті, особистість досліджуваного та ситуація експерименту

22. Артефакти в експериментальному дослідженні.
23. Експериментальне спілкування. Етичні принципи проведення експериментального дослідження в психології.
24. Загальна характеристика етапів експериментального дослідження психіки.
25. Соціально-психологічні ефекти, що спричиняють появу артефактів у дослідженні.
26. Основні проблеми експериментального методу в психології.
27. Особливості експерименту у віковій, педагогічній, соціальній психології та інших галузях психологічної науки.
28. Експериментальні дослідження емоційно-вольової сфери і поведінкових реакцій (А. Бандура, Д. Лі і Е. Аронсон)
29. Система гіпотез в експериментальному дослідженні. Джерела гіпотез.
30. Гіпотеза в структурі психологічного дослідження. Види гіпотез у психологічному дослідженні.
31. Типи експериментальних гіпотез. Їх значення у наукових дослідженнях
32. Принцип фальсифікованості та верифікованості наукової гіпотези.
33. Психологічні проблеми як джерело експериментальних гіпотез. Ознаки наявності проблеми.
34. Вимоги до формулювання гіпотез. Основні ознаки правильної гіпотези.
35. Експериментальна гіпотеза та її особливості. Види експериментальних гіпотез.
36. Контргіпотеза і треті конкуруюча гіпотеза в психологічному експерименті.
37. Статистичні гіпотези. Помилки 1-го і 2-го роду при перевірці статистичних гіпотез, асиметрія висновків на основі експериментальних результатів.
38. Нуль-гіпотеза і значущі результати дослідження. Умови відхилення нуль-гіпотези.
39. Поняття валідності психологічного експерименту, види валідності.
40. Критерії надійності і валідності психологічного експерименту.
41. Зовнішня валідність і внутрішня валідність.
42. Поняття змінної в психологічному дослідженні. Види змінних.
43. Психологічні шкали (за С. Стівенсом). Умови застосування шкал.
44. Умови досягнення надійності і валідності психологічного експерименту.
45. Види незалежних змінних та їх характеристики.
46. Залежні змінні та їх характеристики.
47. Проміжні змінні та їх особливості.

- 48.Змінні, що контролюються. Джерела артефактів у маніпулюванні змінними.
- 49.Правила та стратегії формування експериментальної вибірки.
- 50.Характеристика експериментальних змінних у дослідженні.
- 51.Способи контролю експериментальних змінних.
- 52.Характеристика видів зв'язку між змінними у дослідженні.
- 53.Джерела порушення валідності. Основні фактори, що знижують валідність експерименту.
- 54.Експериментальний контроль змінних у психологічному дослідженні, джерела артефактів та методи їх уникнення.
- 55.Шляхи забезпечення валідності квазіекспериментального дослідження психіки.
- 56.Стратегії відбору досліджуваних в експериментальну вибірку. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка.
- 57.Характеристика експериментальної вибірки: конструювання експериментальних груп.
- 58.Репрезентативність експериментальної вибірки. Правила формування вибірки досліджуваних.
- 59.Проблеми використання природних груп у психологічному експерименті.
- 60.Фактори досягнення внутрішньої валідності (надійності) експерименту в психології.
- 61.Фактори досягнення зовнішньої валідності експериментального дослідження психіки.
- 62.Характеристика етапів психологічного експерименту. Планування експерименту.
- 63.Види експериментальних планів. Поняття про планування психологічного експерименту.
- 64.План як експериментальна схема варіювання умов незалежної змінної. Простий план і його різновиди.
- 65.Доекспериментальні та квазіекспериментальні плани.
- 66.Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного.
- 67.Експериментальні плани для одного досліджуваного і декількох груп.
- 68.Особливості мисленевого експерименту. Бездоганий експеримент та його види.
- 69.Фактори що порушують зовнішню валідність експерименту.
- 70.Характеристика внутрішньої валідності експерименту. Фактори, що погрожують внутрішній валідності експерименту, способи їхнього контролю.

71. Характеристика зовнішньої валідності експерименту. Фактори, що погрожують зовнішній валідності, способи їхнього контролю
72. Планування кореляційного дослідження. Типи кореляційного дослідження
73. Вибір методів отримання даних. Проблема об'єктивності і надійності експериментальних даних.
74. Обробка і узагальнення результатів експериментального дослідження.
75. Якісна і кількісна обробка результатів експериментування.
76. Проблема інтерпретації результатів експериментального дослідження психіки.
77. Методи статистичного аналізу даних експериментального дослідження.
78. Простий план і його різновиди. План з попереднім і підсумковим тестуванням та умови його використання.
79. Факторні плани і їх характеристика. Планування за латинським і греко-латинським квадратом.
80. Квазіекспериментальні плани. Особливості квазі експериментального дослідження психіки.
81. Формуючий експеримент як квазіекспериментальне дослідження психіки.
82. Характеристика та особливості експерименту «ex-post-facto».
83. Методи і форми представлення результатів психологічного експерименту.
84. Мова та стиль наукової роботи. Академічний етикет.

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних (як правило) індивідуальних завданнях; обґрунтованість висновків, а також самостійність та повнота вирішення практичних завдань та аналізу матеріалів; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування здобувачів, вирішення практичних завдань, тестові завдання (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей студента може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного студента завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоюваності студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: тренувальні вправи, експрес-контроль на лекціях, тестове опитування, усне опитування.

Підсумковий контроль у формі екзамену.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Рівень знань оцінюється:

-«відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

-«задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

-«задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

**ТАБЛИЦЯ ВІДПОВІДНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ЗА
РІЗНИМИ ШКАЛАМИ**

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81 (6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	FX	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

3. Бірта Г.О. Методологія і організація наукових досліджень. Навч. посіб. Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
4. Бондарчук О. І. Експериментальна психологія: курс лекцій/ О.І. Бондарчук. К.: МАУП, 2003. 120 с.
5. Боснюк В. Ф. Математичні методи в психології: курс лекцій. Мультимедійне навчальне видання. Х.: НУЦЗУ, 2020. 141 с.
6. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Методика та організація наукових досліджень в психології: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
7. Галян І. М., Галян О. І. Експериментальна психологія: підручник. Львів: СТОЛОМ. 2023. 360 с.
8. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: «ВД «Професіонал», 2007. 208 с.
9. Гуриніна О. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім "Персонал"», 2018. 206 с.
10. Експериментальна психологія: курс лекцій / уклад. О. Романенко. Київ: Нац. акад, внутр, справ, 2017. 146 с.
11. Климчук В.О. Математичні методи у психології. Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей. К.: Освіта України. 2009. 288 с.
12. Кравчук С. Л. Експериментальна психологія: теорія і практика психологічного експерименту: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Київський університет, 2008. 286 с.
13. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 360 с.
14. Павлюк Т. Експериментальна психологія: методичні рекомендації. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2020. 30 с.
15. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: навчальний посібник. К.: Каравела, 2012. 328 с.
16. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології: навчально-методичний посібник. К.: Ніка Центр, 2003. 204 с.
17. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. К.: Знання, 2017. 310 с.

Додаткова:

1. Важинський С.Е., Щербак Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Велитченко Л.К. Суб'єктна парадигма як базис теоретичної моделі і дослідницького концепту комунікативної атрибуції. «KELM (Knowledge, Education, Law, Management)» № 7(43), 2021. Рр. 126-133.
3. Велитченко Л. К. Особистість як суб'єктна конкретика ідеї буття та долі : монографія. Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2024. 249 с.
4. Копець Л., Класичні експерименти в психології, навч. посіб., Видавництво: Києво-Могилянська академія, Київ, 2010, 283 с.
5. Кравчук С.Л. Експериментальна психологія: теорія і практика психологічного експерименту: підручник. 2018. 287 с.
6. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус). Навч. посібник. К.: МАУП, 2002. 128 с.
7. Мещанова Г. Соціально-психологічне дослідження особистості: теоретико-методологічний аспект. Т.: Економічна думка, 2004. 86 с.
8. Практична психологія: навч. посіб. Для студ. вищ.навч. закл. / М.С. Корольчук, В.М. Корольчук, С.М. Миронець та ін. К.: Київ. нац. торг.-екон. Ун-т, 2017. 728 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library
2. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>